I. DE SPECTACVLIS.

CYPRIANVS PLEBI IN EVANGELIO STANTI S.

Vt me satis contristat et animum nostrum grauiter affligit cum 1
nulla mihi scribendi ad uos porrigitur occasio, detrimentum est enim
meum uobiscum non colloqui, ita nihil mihi tantam laetitiam hilarita-
temque restituit quam cum adest rursus occasio. uobiscum me esse
arbitror, cum uobis per litteras loquor. quamquam igitur ita se haec
habere quae dico certos uos esse sciam nec quicquam de uerborum meo-
rum ueritate dubitare, tamen etiam argumentum sinceritatem rei
asserit: nam cum nulla prorsus praeteritur occasio, probatur affectio.
quamuis ergo certus sim uos non minus esse in uitae actu graues quam
in sacramento fideles: tamen, quoniam non desunt uitiorum assertores
blandi et indulgentes patroni qui praestant uitiis auctoritatem et quod
est deterius censuram scripturarum caelestium in aduocationem cri-
minum conuertunt, quasi sine culpa innocens spectaculorum ad re-
missionem animi appetatur uoluptas — nam et eo usque eneruatus est
ecclesiasticae disciplinae uigor et ita omni langore uitiorum praecipita-
tur in peius ut non iam uitiis excusatio sed auctoritas detur — placuit

Incipit de spectaculis *Z*, de spectaculis μ, *om* τ. — 3 nostrum $\tau\mu$, meum *Zv* 4 mihi *om.* τ 5 nichil michi *Z ut semper* 6 quam quom τ (quom *pro* cum *semper*), quanta *Z* me] enim me *Z* 7 uobis] uobiscum *Z*, *cf. Ant. de Rooy Spicil. crit. 1771* igitur *om.* μ haec se habeat res quam dico ut *Z* 8 uos certos μ quisquam *Z* meorum uerborum *Z* 9 dubitant *Z* 10 p̃teritum μ; praeteritur occasio *om* τ *in lacuna* 11 sum μ uitae actu] iustis actibus *Z* 13 uitiis] flagitiis *Z* et *om.* τ 14 est] sit $\tau\mu$ auocatione μ^1, uocationem τ 15 conuertant $\tau\mu$ sine culpa *Z*$\tau\mu$, sicut *v fort. expungenda* 16 uoluntas *Z*μ nam et] namq. *Z* 18 peius] poenis τ iam non μv uitiis] intus τ datur μ

paucis uos non nunc instruere, sed instructos admonere, ne quia male sunt uincta uulnera sanitatis obductae perrumpant cicatricem. nullum enim malum difficilius extinguitur quam quod faciles reditus habet, dum et multitudinis consensu asseritur et excusatione blanditur.

2 Non pudet, inquam, non pudet fideles homines et christiani sibi nominis auctoritatem uindicantes superstitiones uanas gentilium cum spectaculis mixtas de scripturis caelestibus uindicare et diuinam auctoritatem idololatriae conferre. nam quando id quod in honore alicuius idoli ab ethnicis agitur a fidelibus christianis spectaculo frequentatur, et idololatria gentilis asseritur et in contumeliam Dei religio uera et diuina calcatur. pudor me tenet praescriptiones eorum in hac causa et patrocinia referre. 'ubi', inquiunt, 'scripta sunt ista, ubi prohibita? alioquin et auriga est Israel Helias et ante arcam Dauid ipse saltauit. nabla cynaras aera tympana tibias citharas choros legimus. apostolus quoque dimicans caestus et colluctationis nostrae aduersus spiritalia nequitiae proponit certamen. rursus cum de stadio sumit exempla, coronae quoque collocat praemia. cur ergo homini christiano fideli non liceat spectare quod licuit diuinis litteris scribere'? hoc in loco non immerito dixerim longe melius fuisse istis nullas litteras nosse quam sic litteras legere. uerba enim et exempla quae ad exhortationem euangelicae uirtutis posita sunt ad uitiorum patrocinia transferuntur: quoniam non ut spectarentur ista scripta

1 nunc non *v* sed et *Z* admonere] amouere *Z* ne] nec *Z* 2 sunt u. uulnera] metuende sunt uoluptates *Z* sanitati *Z*, sanitas *μ* perrumpat *μ*, prorumpant *r*, corrumpant *Z* 3 redictus *μ*¹, aditus *r* 5 non pudet, inquam *v*, inquam *Z* infideles *Z* 6 nominis] inrus *Z* uanas] uarias *r* 7 mixta *Z* diuinam *om. rμ* 8 idolatriae *Zrμ ut semper* quando *rμ*, quomodo *Zv. cf. p. 6, 4* 9 christianis *om. Z; item l. 18; pag. 5, 10; 6, 16; 9, 20; 11, 2; 12, 2, 9* 10 contumelia *μ* 11 pscriptionem *Z* 12 proferre *Z* 13 alioquin et] alioquin *μ*, an qui net *Z* israel *om. r in lacuna*, ihl *μ exp. et in marg add:* israel helyas *r*, elias *μ* archam *rμ* 14 nabulas cynuras *Z*, cynaras nabla *r* aera *om. Zμ* tympanos *μ* 15 apostolus . . . *l. 17* praemia *om. r* et] dimicationis et *Z* 16 spualia *μ* certamina *Z*, certaminis *ex* certamen *μ m. 2* cum *om. μ* stadiis summit *μ* 18 expectare *Zrμ* 19 non immerito *om. rμ* fuisset *Z* istis] nobis *Z* 22 expectarentur

sunt, sed ut animis nostris instantia maior excitaretur in rebus profuturis, dum tanta est apud ethnicos in rebus non profuturis.

Argumentum est ergo excitandae uirtutis, non permissio siue libertas spectandi gentilis erroris, ut per hoc animus plus accendatur ad euangelicam uirtutem propter diuina praemia, cum per omnium laborum et dolorum calamitatem concertatur peruenire ad terrena compendia. nam quod Helias auriga est Israelis non patrocinatur spectandis circensibus: in nullo enim circo cucurrit. et quod Dauid in conspectu Dei choros egit nihil adiuuat in theatro sedentes christianos fideles: nulla enim obscoenis motibus membra distorquens desaltauit Graecae libidinis fabulam. nabla cynarae tibiae tympana et citharae Deum cecinerunt, non idolum. non igitur praescribetur ut spectentur illicita. diabolo artifice ex sanctis in illicita mutata sunt. praescribat igitur istis pudor, etiamsi non possunt sanctae litterae. quaedam enim scriptura magis prouidet in praecipiendo: uerecundiam passa plus interdixit quia tacuit, ueritas ne si ad haec usque descenderit, pessime de fidelibus suis sensisset: nam et plerumque in praeceptis quaedam utilius tacentur. admonent saepe dum interdicuntur. ita etiam tacentur dum diuinis litteris scripta sunt, et praeceptorum loco seueritas loquitur et ratio [docet] quae scriptura conticuit. secum tantummodo unusquisque deliberet et cum persona professionis suae

1 suscitaretur *Z* 2 hetnicos *Z* 4 expectandi *Zrμ* hoc] hanc *rμ* 5 cum] quod *Z* 6 concertatur *scripsi*, concedatur *rμv*, contendatur *Z* terrena *μ*, aeterna *Zr* 7 isrl *Z* non] helias non *Z* 8 expectandis *Zrμ*[1], expetendis *μ*[2] is circo *v* concurrit *r* 10 obcenis *Z* membris distorquendis *Z* 11 saltauit *Z* fabula *Z* nabule *Z* cymare *r*, aera *v* tympana *om. rμ* et *om. Zv* 12 cythara *r* deum cecinerunt *rμ*, domino seruierunt *Zv* idolis *Zv* praescribatur *Zv*, praescribitur *malim* 13 expectentur *Zr*, et potentur *μ* a diabolo *v* ex] et *Z* in *add. v*, illa in *malim* mutata *om. r* 14 praescribatur *Z*, perscribat *μ* 15 preuidet *r*, prohibuit *Z* 16 quia tacuit. Veritas *sic distinguit v* ne si *scripsi*, nisi *rμ*, non *Z*, si *v* haec] hoc *Z* descenderet *Zv* 17 nisi pessime *Z* 18 quaedam utilius] utilia quaedam *Z* admonentur enim *Z* interciduntur *rμ* 19 tacentur dum] que *Z* diuinis *Z*, duoris *μ*, *om. r in lacuna*, in *v* 20 locis *Z* seueritas *rμ*, ipsa ueritas *Z* loquatur *r* docet] loquitur *rμ* 21 tantummodo] tantum *rμ* professionis] defensionis *r*

loquatur, nihil umquam indecorum geret: plus enim ponderis habebit conscientia quae nulli se alteri debebit nisi sibi.

4 Quid scriptura interdixit? prohibuit enim spectari quod prohibet geri. omnia, inquam, ista spectaculorum genera damnauit, quando idololatriam sustulit ludorum omnium matrem, unde haec uanitatis et leuitatis monstra uenerunt. quod enim spectaculum sine idolo, quis ludus sine sacrificio, quod certamen non consecratum mortuo? quid inter haec christianus fidelis facit: si idololatriam fugit, quid loci ei? quid qui iam sanctus sit de rebus criminosis uoluptatem capit? quid contra Deum superstitiones probat quas amat dum spectat? ceterum sciat haec omnia inuenta daemoniorum esse, non Dei. impudenter in ecclesia daemonia exorcizat quorum uoluptates in spectaculis laudat: et cum semel illi renuntians rescissa sit res omnis in baptismate, dum post Christum ad diaboli spectaculum uadit, Christo tamquam diabolo renuntiat. idololatria, ut iam dixi, ludorum omnium mater est, quae ut ad se christiani fideles ueniant blanditur illis per oculorum et aurium uoluptatem. Romulus Conso quasi consilii deo ob rapiendas Sabinas circenses primus consecrauit, ceteri reliquis. dum urbem fames occupasset, ad aduocationem populi adquisiti sunt ludi scenici

1 et nihil *Zv* geret] dicet *Z* 2 conscientia *Z*, sententia *rμv* 3 quidquid omnis ista scriptura *Z* expectari *rμ* prohibuit *Z* 4 inquit *r* ista *om. Z* quando] quomodo *Z* ydolatria *Z* 5 hec unde *r* et leuitatis *om. Z* 6 monstra uenerunt] deuenerunt *r* 7 non *ex* sine *μ m. 2* consecratum] sacramentum *μ* quid . . . fugit *om. Z* 8 facit] erit *r* quid loci ei quid qui *scripsi*, quid loqui qui *μ*, quid qui *r*, qui contra dn̄m superstitiones proprias fingit qui quod *Z* 9 de] et de *Z* criminis uoluntatem *μ* quid] qui *Z* 10 dn̄m *Z* expectat *μ* ceterum] certe cum *Z* 11 omnia haec *Zv* imprudenter *r* 12 in *om. μ* spectaculo *Z* 13 se semel *μ* se *s. l. m. 2* renuntians *om. Z*; *censet legendum* renunciando *aut locum esse mutilum Pamelius* rescisa *μ*, remissa *Z* 15 renunciauit *Z* ut] quam *Z* mater est quae] matrem *Z* 16 fideles *om. r* illis] illosq. *Z* et aurium] auriumque *Z* 17 uoluptatem] *add. Z*: amplectitur nam conso] consul *Zrμ* quasi consuli deo *rμ*, *om. Z* 18 ceteri reliquis *scripsi*, ceteris reliquis *rμ*, ceteri reliqui *Z*, ceterum reliqui *v*; *cf. Tertull. de spect. c. 5:* et ceteri quoque per ordinem cum *Z* orbem *rμ* 19 auocationem *v*, aduocationem = solacium *cf. Tertull. Patient. 11; Res. 26 p. 262* scenice *Z*

et Cereri et Libero dicati postmodum reliquisque idolis et mortuis, graeca illa certamina uel in cantibus uel in fidibus uel in uocibus uel in uiribus praesides suos habent uaria daemonia: et quidquid est aliud quod spectantium aut oculos mouet aut delinit aures, si cum sua origine et institutione quaeratur, causam praefert aut idolum aut daemonium aut mortuum. ita diabolus artifex quia idololatriam per se nudam sciebat horreri, spectaculis miscuit, ut per uoluptatem posset amari.

Plura prosequi quid est necesse uel sacrificiorum in ludis genera monstruosa describere, inter quae nonnumquam et homo fit hostia latrocinio sacerdotis, dum cruor etiam de iugulo calidus exceptus spumanti patera, dum adhuc feruet, et quasi sitienti idolo in faciem iactatus crudeliter propinatur, et inter uoluptates spectantium quorundam mors erogatur, ut per cruentum spectaculum saeuire discatur, quasi parum sit homini priuata sua rabies, nisi illam et publice discat. in poenam hominis fera rabida nutritur in deliciis, ut sub spectantium oculis crudelius insaniat. erudit artifex belluam, quae clementior fortasse fuisset, si non illam magister crudelior saeuire docuisset. ergo ut taceam quicquid latius idololatria probat, quam uana sunt ipsa certamina, lites in coloribus, contentiones in curribus, fauores in honoribus, gaudere quod equus uelocior fuerit, maerere quod pigrior, annos pecoris computare, consules nosse, aetates discere, prosapiam designare, auos ipsos atauosque memorare. quam hoc

1 et ceteri et $r\mu$, cerei et Z reliquisque] reliquis Z 2 graecasit grata Z cantibus] flatibus Z 3 uiribus] uirtutibus suis Z 4 expectantium $r\mu$ aut *om.* $Z\mu$ oculus r cum] enim Z 5 origine sua et v, origine Z instituto requiratur Z causa Z proferet Z 6 daemonium] dm̄ $r\mu$ 7 sciebat horreri] nolebat horriorem Z 8 posait et armari plus et prosequi: non est necesse Z 9 uel *om.* Z in ludis] ludos et Z 11 dum] cum Z 12 spumanti *om.* $r\mu$ et *om.* Z 13 propinatus r *s in ras.* et $\mu s.l.m.2$ inter] in Z uoluntates μ 15 publice et μ 16 in] ad μ hoīe Z et in delitias Z ut sub μ, ut r, *om.* Z 17 oculis *om.* Z insanīt Z eruditur μ belua $Zr\mu$ 18 dementior μ^1 fortasse *om.* Z crudelius $r\mu$ 20 curribus Z 21 fauores in honoribus *om.* μr mereri Z 22 pectoris Z dicere Z 23 prosapiam] presepia Z et signare Z auos]

totum otiosum negotium, immo quam turpiter ignominiosum? hunc, inquam, memoriter totam equini generis sobolem computantem et sine offensa hunc locum magna uelocitate referentem, parentes Christi si perroges, nescit, aut infelicior si scit. quem si rursus perrogem quo ad illud spectaculum itinere peruenerit, confitebitur per lupanarium, per prostitutarum nuda corpora, per lubricam libidinem, per dedecus publicum, per uulgarem lasciuiam, per communem omnium contumeliam. cui ut non obiciam quod fortasse commisit, uidit tamen quod committendum non fuit et oculos ad idololatriae spectaculum per libibinem duxit: ausus secum sanctum in lupanar ducere, si potuisset, qui festinans ad spectaculum dimissus e dominico et adhuc gerens secum ut assolet eucharistiam inter corpora obscoena meretricum Christi sanctum corpus infidelis iste circumtulit plus damnationis meritus de itinere quam de spectaculi uoluptate.

6 Sed ut ad scenae iam sales inuerecundos transitum faciam, pudet referre quae dicuntur, pudet etiam accusare quae fiunt, argumentorum strophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, scurriles iocos, parasitos sordidos, ipsos quoque patres familias togatos modo stupidos modo obscoenos, in omnibus stolidos, certis nominibus inuerecundos. et cum nulli hominum aut generi aut professioni ab improbis isto sermone parcatur, ab omnibus tamen ad spectaculum conuenitur. commune dedecus delectat uidelicet uel recognoscere otia uel discere. concurritur

1 turpiter] turpe et *Zv* ignominiosum *Z*, non ociosum *rμ* 2 totum equum *r* 3 hunc locum *rμ*, spectaculi cum *Zv* parentes] partes *rμ* 4 perroges *rμ*, praerogem *Z* aut] ut *Zv* infelicius *Zv* si scit] sit et scire *Zv* quem] quod *Zv* rursum *v* prorogem *rμ*, praerogem *Zv* 5 illud] aliquod *Z* spectaculi *rμ* lupanarum *Zμ*, luparum *rv* 6 *prius* per *om. Z* lubricam *Z*, publicam *rμv*, urbicam *fort.* 10 ausus est *Z* sanctum] spm scm *rμ*, christi corpus quod est scm *Z* lupanarium *μ* 11 demissus *rμ*, amisso *Z*; '*post* dimissus *lacuna patebat in manusc.*' *Latinius* e *om. Z*; e dominico *om. v* et] ueniret etiam *Z* 12 ut assolet *om. Z* 13 christi . . . circum *om. rμv* 14 de itinere quam *om. rμv* spectaculi] itinere *add. Z* 15 ad sc. iam sales *rμ*, de hoc sc. inquinamento *Zv* inuerecundo iam *Zv* 17 argumentorum] agentium *v* 19 et togatos *Z* obscenos μ^1, scenicos *Z* 20 certis nominibus *rμ*, in omnibus *Zv* 21 ab *om. Z* improborum istorum *Zv* 23 uidelicet *rμ*, uidere *Zv* otia *rμ*, uitia $Z\mu^2$s. *l.*

in illud pudoris publici lupanarium, ad obscoenitatis magisterium, ne quid secreto minus agatur quam quod in publico discitur: et inter ipsas leges docetur quicquid legibus interdicitur. quid inter haec christianus fidelis facit cui uitia non licet nec cogitare, quid oblectatur simulacris libidinis, ut in ipsis deposita uerecundia audacior fiat ad crimina? discit et facere dum consuescit uidere. illas tamen quas infelicitas sua in seruitutem prostituit libidinis publicae occultat locus et dedecus suum de latebris consolantur: erubescunt uideri etiam quae pudorem uendiderunt. at istud publicum monstrum omnibus uidentibus geritur et prostitutarum transitur obscoenitas: quaesitum est quomodo adulterium ex oculis admitteretur. huic dedecori condignum dedecus superducitur, homo fractus omnibus membris et uir ultra muliebrem mollitiem dissolutus, cui ars sit uerba manibus expedire: et propter unum nescio quem nec uirum nec feminam commouetur ciuitas tota ut desaltentur fabulosae antiquitatum libidines. ita amatur quicquid non licet ut quae etiam aetas absconderat, sub oculos memoria reducat.

Non est libidini satis malis suis uti praesentibus, nisi suum de 7
spectaculo faciant in quo etiam aetas superior errauerat. non licet, inquam, adesse christianis fidelibus, non licet omnino nec illis quos ad delinimenta aurium ad omnes ubique Graecia instructos suis uanis artibus mittit. clangores tubae bellicos alter imitatur raucos, alter lugubres sonos spiritu tibiam inflante moderatur, alter cum choris et

1 in i. p. publici $r\mu$, illic ad pudorem publicum *Zv* lupanarum *Z*, lupanaris *Bal.* 2 quod *om. Z* 3 inter haec]hic *Z* 4 facit fidelis (christianus *om.*) *Z* nec] non *Z* 5 libidinis] quid prospicit libidines *Z* 6 et *om.* $r\mu$ illae *v* 7 ad seruitutem *rv*, *om. Z* prostituit $r\mu$, inseruit et prostrauit *Zv* libidinis p. o. locus $r\mu$, libidines publicas occultant belua uel *Zv nisi quod* belua uel *om. v* 8 latebris *om.* r 10 geritur] concurritur *Z* prostitutorum r 11 quomodo] quo μ ex *om. Zv* 12 cum-dignum μ farctus μ^1 13 mulierem *Z* mollitiam $Z\mu$ ars sit *ex* ars et μ *m. 2* 14 et *om. Z* 16 etiam *om. Z* 17 abscondit *Z* oculos *scripsi*, occulis *Z*, oculorum $r\mu v$ memoriam *Zv* reducantur *v* 18 libidinis $r\mu$ suis *om.* r suum] usum *Z* 19 faciat *Zv* aetas] et a $r\mu$ superioribus r 21 delinimenta aurium] elementa aurium $r\mu$, liniendas aures *Z*, oblectamenta a. *v* 22 tuba $r\mu$ 23 ut lugubres *Z* tibia $r\mu$, tibias *Z* moderetur *Z* choris et cum *om. Z*

cum hominis canora uoce contendens spiritu suo quem de uisceribus suis superioribus nitens hauserat tibiarum foramina modulatur: nunc effuso et nunc intus recluso ac represso nunc certis foraminibus emisso atque in aerem profuso, item in articulos sonum frangens, loqui digitis elaborat, ingratus artifici qui linguam dedit. quid loquar comicas inutiles curas, quid illas magnas tragicae uocis insanias, quid neruos cum clamore commissos? haec etiam si non essent simulacris dicata, obeunda tamen et spectanda non essent christianis fidelibus: quoniam etsi non habebant crimen, habent in se maximam et parum congruentem fidelibus uanitatem.

8 Nam illa altera reliquorum dementia est manifesta otiosis hominibus negotiatio: in iniuriam suam pinguescit in sagina corpus ut robustius aut feriat aut uapulet, et prima uictoria est ultra modum, humani uentris esurire potuisse, super titulo coronae edacis flagitiosae nundinae: ictibus infelix facies locatur, ut infelicior uenter saginetur. quam foeda praeterea ipsa luctamina, uir infra uirum iacens amplexibus inhonestis et nexibus implicatur. in tali certamine stare uiderit quis uincat, pudor uictus est. ecce tibi alter nudus salit, alter orbem aeneum contentis in aerem uiribus iactat. haec gloria est

1 de spū *Z* 2 suis *om. Z* superioris $r\mu$, in superiora corporis *Z* foraminibus *Zv* modulante et *r*, modulanter μ r *s. l.* nunc *om. Z*μ 3 incluso *Z*, occluso *v* ac represso nunc $r\mu$, atque in aerem pro *Zv* certis] tortis *r* foraminum meatibus *Zv* 4 atque in aerem profuso item $r\mu$, nunc in *Zv* articulo *Z*μ sonus $r\mu$ 6 comicas et *v*, de comicis *Z* traicae $r\mu$ 7 missos $r\mu$ 8 sim. dicata] simulatoris dcā *Z* obeunda $r\mu$, adeunda *Zv* 9 fidelibus non erant *Z* haberent *v* et maximam $r\mu$; *fort.* uel m. 10 parum] non paruam *Z* incongruentem *Z* 11 ille *r* reliquorum *om. r*μ manifesta dementia est *Z* 12 negotiatio est *Z*, negotiatio sua ut uapulet μ, negotia sua ut ra *r post* ra *lacuna 5 litt.* in iniuriam . . . uapulet *om. r*μv 13 ut ultra *Zv* 14 humanum uenter *Zv* potuisset *Zv* ł super] sub *Z* coronae edacis $r\mu$, coronatae edacitatis *Zv* 15 ictibus] ictibus uulnerum *Zv* loquatur *Z* 16 ipsa] ista *v* uirium μ et amplexus μ, amplexus *r* 17 et *om. r*μ stare uideris quis $r\mu$, uiderit uel *Zv; post* stare *uidetur* est iacere *uel tale quid intercidisse* 18 uincat] *add. Z*: quis uicerit pudor] *add. Zv*: tamen ꝑ [uinctus μ 19 aereum *Zv* comptentis μ, extensis *coni. Pamelius* iactat] iacit *Z* non est sed dementia *Zv*

dementiae. denique remoue spectatorem, reddideris uanitatem. fugienda sunt ista christianis fidelibus, ut iam frequenter diximus, tam uana, tam perniciosa, tam sacrilega spectacula: et oculi nostri sunt et aures custodiendae. cito in hoc assuescimus quod audimus, celere in id quod uidemus. nam cum mens hominis ad uitia ipsa ducitur, sibi quid faciet, si habuerit exempla? natura corporis lubrica quae sponte corruit quid faciet, si fuerit impulsa? auocandus est animus ab istis.

Habet christianus spectacula meliora, si uelit, habet ueras et profuturas uoluptates, si se recollegerit: et ut omittam illa quae nondum contemplari potest, habet istam mundi pulcritudinem quam uideat atque miretur, solis ortum aspiciat, rursus occasum mutuis uicibus dies noctesque reuocantem, globum lunae temporum cursus incrementis suis detrimentisque signantem, astrorum micantes choros et assidue de summa mobilitate fulgentes, anni totius per uices membra diuisa et dies ipsos cum noctibus per horarum spatia digestos et terrae molem libratam cum montibus et profusa flumina cum suis fontibus, extensa maria cum suis fluctibus atque litoribus, interim constantem pariter summa conspiratione nexibusque concordiae extensum aerem medium tenuitate sua cuncta uegetantem, nunc imbres contractis nubibus profundentem, nunc serenitatem refecta raritate reuocantem et in omnibus istis incolas proprios, in

1 expectatorem $r\mu$ rediderís μ, consideras Z 2 ista a Zv 3 perniciosa] periculosa Z tam s. spectacula *om.* Z a quibus pectora (pectora *om.* v) et oculi nostri cum auribus (et aures v) Zv 4 custodienda Z hoc] id Z celere in id *scripsi* (*cf.* celerus *Gruter 549, 6*), scelere $r\mu$, et celerius Z, *om.* v 5 quod uidemus *om.* $r\mu$ ducit sibi Z, ducatur v 6 naturae $r\mu v$ lubricae $r\mu v$, lubrica est Z 7 corruit] congruit Z abuocandus Z est] *add.* Z: igitur omnis, *add.* v: igitur 8 sibi habet Z christianus *om.* Z 9 recollegerit] recognouerit Zv obmittat Z 10 potest] possunt Zv 11 rursum Zr 12 et temporum Z 13 decrementisque Zv asterum r, austrum μ micantem $r\mu^2$, micantium v 14 assidue] a summa $r\mu$ summo $r\mu$ nobilitate Z uices] *add.* v: summa de summo 16 et terrae] terrae Zv et *om.* Z profusa $r\mu^1$, proflua v 17 lictoribus Z 18 interim] inter haec *coni. Latinius* constantem *om.* Z pariter ac Z aspiratione Z, conspici ratione $r\mu$ nexus qui Z 19 extensus Z aerem medium] latere medio Z 20 serenitate $r\mu$ 21 rariter euocantem $r\mu$ istis] hiis Z

aere anem, in aquis piscem, in terra hominem. haec, inquam, et alia item opera diuina sint christianis fidelibus spectacula. quod theatrum humanis manibus exstructum istis operibus poterit comparari? magnis licet lapidum molibus exstruatur, cristae sunt montium altiores, et auro licet tecta laquearia reluceant, astrorum fulgore uincentur: numquam humana opera mirabitur quisquis se recognouerit filium Dei. deicit se de culmine generositatis suae qui admirari aliquid post Deum potest.

Scripturis, inquam, sacris incumbat christianus fidelis: ibi inueniet condigna fidei spectacula. uidebit instituentem Deum mundum suum et cum ceteris animalibus homines illam admirabilem fabricam melioremque facientem. spectabit mundum in delictis suis, iusta naufragia, piorum praemia impiorumque supplicia, maria populo siccata et de petra rursus populo maria porrecta. spectabit de caelo descendentes messes, non ex areis aratro impressas: inspiciet flumina transitus siccos refrenatis aquarum agminibus exhibentia: uidebit in quibusdam fidem cum igne luctantem, religione superatas feras et in mansuetudinem conuersas: intuebitur et animas ab ipsa iam morte reuocatas: considerabit etiam de sepulcris admirabiles ipeorum consummatorum iam uitas corporum redactas. et in his omnibus iam maius uidebit spectaculum, diabolum illum qui totum detriumphauerat mundum sub pedibus Christi iacentem. quam hoc decorum spectaculum, fratres, quam iocundum, quam necessarium? intueri semper spem suam et oculos aperire ad salutem suam. hoc est spectaculum quod uidetur etiam luminibus amissis. hoc est spectaculum quod non exhibet praetor aut consul, sed qui est solus et ante omnia et super omnia,

1 aues *Zv* pisces *Zv* homines *Z* 2 item] id est *Z*, *om. v* 4 criste *Z*, crusta *rμv* altiores *om. rμv* 5 auro] rura *rμ* lacunaria *μv* reluceant] resplendeant *Zv* astrorum tamen *Z* 6 cognouerit *rμ* 7 reicit *Z*, scit *μ* mirari *Z* 8 post] poť *μ*, praeter *Zv* dominum *Zv* 9 et ibi *Zv* 10 dn̄m *Z* 11 animabus *rμ* hominis *v* 12 inmundum *r*, in undis *Z* suis *om. Z* 13 piorum praemia *om. Z* 15 areis *om. Z* aratro impressas *om. μr* inspiciet *om. Z* 17 cum *om. r* feras religione superatas *Zv* 18 uersas *Z* iam *om. rμ*, etiam *v* 19 consumtorum *Zv* 20 uitas] ad uitam *Zv* reductas *Zv* in his] hiis *Z* maius iam *Z*, tam maius *r*, t̄n̄ auis *r* 25 etiam] et *Z* 26 omnia deus *Z* et super omnia *om. r*

immo ex quo omnia, pater Domini nostri Iesu Christi, cui laus et honor in saecula saeculorum. opto uos, fratres, bene ualere.

II. DE BONO PVDICITIAE.

* * * aliquas officiorum meorum partes praeterisse, dum semper 1
senitor uel maxime cotidianis euangeliorum tractatibus, aliquando uobis fidei et scientiae per Dominum incrementa praestare. quid enim aliud in ecclesia Domini utilius geri, quid accommodatius officiis episcopi potest inueniri, quam ut doctrina dominicorum per ipsum insinuata conlataque uerborum possint credentes ad repromissum regnum peruenire caelorum? hoc certe mei et operis et muneris cotidianum uotiuum negotium absens licet optinere conitor et praesentiam mei uobis reddere per litteras conor. dum uos solito more allocutionibus missis in fide interpello, ideo conuenio, ut euangelicae radicis firmitate solidati aduersus omnia diaboli proelia stetis semper armati. absentem me non credam, si fuero securus. uerum tamen

1 immo *om. Z* 2 saeculorum] amen *add. Zμ* opto .. ualere *om. rμ* semper bene *v* ualere] amen *add. v.* — De spectaculis explicit *Z*, *om. rμ.* —

Incipit de bono pudicitiae *K*, Incipit de pudicicia *Z.* — 4 *ante* aliquas *lacunae signum addidi*, *Z ita incipit*: pudicicia lorica et ipsi uos scitis tunc quando metu apud uos pns essem aliquas partes] *add. K in marg. m.2 et v:* non aestimo 6 scientiae] sententiae *K* quid] qui *Z* 7 domini u. geri *om. Z* accomodatius *om. Z* officiis *scripsi*, officii * *K*, in officiis *Z*, officio *v* 8 dominicorum *K*, diuinorum *Zv* 9 uerborum] neruorum *Z* possit *Z* 10 certe *ex certo K*, ergo pudica est *Z* *prius* et *om. Z* muneris] imminens *Z* 11 conitor et] contineor et *K*, contingeret *Z* per litteras praesentiam meam uobis reddere *v* 12 conor] consolor *Z* uos solito] sollicito *Z* 13 ideo] et in dnm *Z* ut] ut in *Z* 14 proelia] praemia *K* firmiter stetissem per arma si absente *Z* 15 tamen] quoniam *Z*

SVATÝ CYPRIAN

O DIVADLECH

Přeložil Jakub Deml

Vydala Pavla Kytlicová
v Tasově na Moravě l. P. 1927

Jakub Deml

Cyprian lidu v Evangeliu stojícímu pozdravení!

Jak mne dosti kormoutí a ducha mého těžce se dotýká, když se mi nepodává příležitost, abych vám psal (jestiť mojí škodou, s vámi nerozmlouvati), tak nic mi nezavdává toliké radosti a veselí, jako když opět příležitost se mi naskytuje. Jako bych byl u vás, když k vám dopisem mluvím. Ačkoli pak vím, že jste ujištěni, že tak tomu jest, jak pravím, a že o pravdivosti slov mých nikterak nepochybujete: přece i důkaz upřímnost věci dotvrzuje; neb když vůbec žádná neopomíjí se příležitost, dokazuje se náklonnost. Ačkoli tedy jsem jist, že ne méně jste v života správě vážni, než u víře věrni, přece, anoť nechybí neřestem přikyvovatelů lichotných a povolných zastáncův, kteříž propůjčují nepravostem autoritu, a co jest horšího, ortel Písem nebeských v obhajobu zločinův obra-

cejí; tak jakoby se vyhledávala rozkoš nevinná na zotavenou ducha, když se jde do divadla (neb i tak dalece až ochabla církevní kázně svěžest odvěká, i tak veškerou malátností neřestnou se řítí k horšímu, že ne již výmluva, nýbrž autorita mrzkostem se dává), zlíbilo se mi, nikoli vás teď poučovati, nýbrž poučené napomenouti, aby rány, poněvadž špatně jsou ovázány, v obvazku zdraví neprorazily jizvu. Žádnéť zlo nevypleňuje se obtížněji jako to, které má snadný návrat, když i množství souhlasem se pečetí, i výmluvou se vlichocuje. Nestydí se, nestydí se, já řku, lidé věřící a křesťanského si jména vážnost osobující, pověry nicotné pohanův, spřažené s divadly, z Písem nebeských obhajovati? a autoritou modloslužbě přisluhovati? neb kdykoli to, co ku poctě nějaké modly pohané pořádají, věřícími křesťany jest navštěvováno v divad-

lech, i modloslužbě pohanské se dává za pravdu, i na potupu Boha náboženství pravé a božské se pošlapává. Jímá mne stud, abych uváděl jejich ošemetné důvody a vývody. Kde, říkají, jest to psáno? kde zakázáno? Ostatně, i vozatajem jest Izraele Eliáš (4. Král, 2), i před archou sám David tancoval (2. Král. 6); čtemeť o harfách, kotlech, bubnech, píšťalách, citerách a tancích (I. Par. 15.). Rovněž Apoštol, zápole, opásání a bojování našeho proti duchovním ničemnostem představuje půtku. Také ze závodišť béře příklady a odměnou stanoví věnce. Proč by tedy člověku křesťanu věrnému nemělo býti dovoleno na to se dívati, co bylo dovoleno Písmem Božím napsati? Na tomto místě bych řekl, že daleko lépe bylo by bývalo takovýmto, písma vůbec nepoznati, nežli takto Písma čísti. Vždyť slova a příklady, které k povzbuzení evangelické ctnosti

uvedeny jsou k neřestí obhajobě se přenášejí: ale tyto věci nebyly napsány proto, abychom se na ně chodili dívati do divadla, nýbrž aby mysl naše byla roznícena k větší horlivosti pro věci užitečné, když takový jest zápal u pohanů pro věci neužitečné. Jest to tedy důvodem pro podnícení i roznícení ctnosti, nikoli dovolením čili svobodou pro pozorování pohanského bludu. Aby takovýmto příkladem duch tím více prahnul po Evangelické ctnosti pro božské odměny, když veškerých prací a bolestí útrapou jest přípustno dojíti pozemských úspor. Neb je-li Eliáš vozatajem Izraele, proto není patronem Cirku, an v žádném cirku neběhal. A že David před obličejem Božím tance prováděl, to nikterak není důvodem, aby věřící křesťané vysedávali v divadlech. Necudnými pohyby svých údů nevykrucoval, aniž odtancovával řecké chlípnosti baj-

ku. Harfy, kotly, píšťaly a citery Boha opěvovaly, nikoli modlu. Nebude se tedy předpisovati, abychom pohlíželi na věci nedovolené: uměním ďáblovým ze svatých změnily se v nedovolené. Takovýmto lidem ať tedy předpisem a výstrahou jest stud, nemůže-li jí býti Písmo Svaté. Činíť Písmo opatření někdy více v příkazech: utrpěvši ostychem, více zakázalo, anoť se odmlčelo: kdyby pravda až k těmto věcem sestupovala, toho nejhoršího o svých věřících byla by se domýšlela, neb i mnohdy v přikázáních jisté věci s větším užitkem se pomlčují: upomínají často, když se zapovídají: tak také se pomlčují, píše-li se o nich v listě; a místo přikázání přísnost mluví, a důvod mluví, kteréžto věci Písmo zamlčelo; se sebou toliko každý uvažujž, a s osobou svého přiznání mluv, nikdy v ničem se neprokážeš neslušným; větší zajisté váhu bude míti myšlen-

ka, která se nebude zavazovati nikomu jinému, leč sobě. Co zakázalo písmo? Zakázaloť v pohledech, co zakazuje v činech. Já řku, všeho druhu divadla tato odsoudilo, když odstranilo modloslužbu, her veškerých matku; právě z ní vzešly tyto obludy nicoty a prázdnoty. Neb které divadlo bez modly? která hra bez oběti? který zápas nezasvěcen mrtvému? Co na takových místech má dělati křesťan věrný? prchá-li před modlářstvím, nač mluví? že jest už svatým? proč tedy čerpá rozkoš z věcí zločinných? Proč proti Bohu pověry schvaluje, které miluje, an na ně patří v divadle? Ostatně ať ví, že toto vše jsou vynálezy ďáblů, nikoli Boha. Nestoudně v Církvi ďábly vymítá, jichž rozkoše účastenstvím na divadlech chválí; a poněvadž jednou se ho odřekl a ve všech věcech s ním přetrhl na křtu: když po Kristu jde na ďáblovo divadlo, Krista se odří-

ká jakožto ďábla. Modloslužba, jak už jsem řekl, her veškerých jest matkou; kteráž, aby věřící křesťané k ní chodili, vlichocuje se jim požitkem očí a uší. Romulus Konsovi, jakoby se řeklo Bohu rady, obmýšleje únos Sabinek, cirkové hry prvně zasvětil. Později, když město zachvátil hlad, aby přivolán byl lid, přibrány hry scénické, zasvěcené pak Cereře, Liberovi a ostatním modlám a mrtvým. Řecké ony závody, zpěvní, hudební, činoherní anebo silácké za své ochránce mají různé ďábly; a co jest to jiného, co divákům dojímá oči, anebo lahodí jejich uším; vyšetříme-li divadel původ a ustanovení, nalezneme, že podnětem jejich jest buď modla, neb ďábel, anebo mrtvý. — Takto umělec ďábel, poněvadž věděl, že modlářství, samo o sobě nudné, strachu nahání, sloučil je s divadly, aby skrze rozkoš mohlo býti milováno. Jest třeba uváděti ještě víc?

anebo mám popisovati různé ohavné her oběti? jsouť mezi nimi i takové, kdy člověk stává se žertvou, jsa vražděn knězem; kdy i krev z hrdla vřelá, na mísku zachycená, ana ještě se pění, a jakoby žíznivé modle v tvář vmetnutá ukrutně k pití se podává; a za požitku diváctva některých smrtí se plýtvá, aby krvavým divadlem učilo se zuřiti: jakoby nedostačovala člověku jeho vlastní zběsilost, kdyby se jí neučil i veřejně. Na utracení člověka divoká šelma jest krmena lahůdkami, aby před očima diváků tím ukrutněji běsnila: cvičí umělec dravce, jenž by byl snad mírnějším, kdyby ho byl učitel nenaučil řáditi ukrutněji. Tedy, abych pomlčel o dalším, co modloslužba schvaluje: kterak jalové jsou závody, soupeření v barvách, zápolení vozmo, radost, že kůň byl rychlejší, zármutek, že byl liknavější, roky dobytčete počítati, v konsulech se vy-

znati, letopočtům se učiti, rodokmeny sestavovati, dědy i pradědy připomínati: jaké to vesměs povalečné zaměstnání? ba, kterak hanebně nepovalečné? — Hleďte, kterak tento z paměti vypočítává celá pokolení koňského plemene, a bez urážky na toto místo s velikým kvapem se žene! Budeš-li se ho vyptávati na záležitosti křešťana, neví co mluvíš; anebo tím nešťastnější, jestliže ví: a zeptám-li se opět, kterou cestou k onomu divadlu přišel, vyzná, že skrze hampejz, po nahých tělech kurev, po veřejné chlípnosti, po hanebnostech luzy, sprostou nevázaností, po všeobecném zprznění. Ale abych mu nevyčítal, čeho snad se dopustil, tož přece viděl, co pácháno býti nemělo, a oči na divadlo modlářské chlípně upíral: maje odvahu, Ducha Svatého voditi s sebou do hampejzu, kdyby byl mohl; kterýž, pospíchaje do divadla po Ite Missa est a nesa s

sebou ještě, jak bývá obyčejem, Nejsvětější Svátost, mezi těla hnusná nevěstek ji zanášel, tím více hoden jsa odsouzení za rozkoš, hltanou v divadle. Ale abych už přešel k nestoudnému kořeni této hostiny, hanba povídati, co se mluví, hanba i kaceřovati, co se tam děje: kejklířů posuňky, cizoložníků pletichy, ženských nestoudnosti, kluzké šprýmy, špinavé fatkáře; ba ani otců rodin se tu nešetří, a předvádějí se v úlohách pitomců, nestoudníků, všestranných ťulpasů a rozličných necudův. A jakkoliv žádný věk, žádné pohlaví, žádný stav a žádné povolání není vyjmuto z těchto sprostot, přece všichni do divadla se hrnou. Prznění obecné totiž lechtá a každého baví, buďže své povalečství znova si tu připomíná, buďže se mu učí: sbíhají se v tento veřejného studu hampejz, který jest jim prostopášnosti školou, aby v ústraní nepáchali méně, než se na-

učili ve veřejnosti; a dokonce pod ochranou zákonů se učí, co zákony zapovídají. V této společnosti co má dělati křesťan věrný? jemuž na mrzkosti není dovoleno ani mysliti, kterak se může kochati výjevy chlípnosti? aby jimi, odloživ stydlivost, otužil se k nešestem? Naučí se je konati, když si navyká na ně pohlížeti. Ty pak, jež neplodnost a neštěstí jejich uvrhlo v otroctví kurevnictví, chlípnosti veřejné skrývá alespoň místo; konejšíť se i ve svém prznění tou skrýší, stydí se býti viděnu i ty, jež stud svůj zaprodaly. Ale tato veřejná hanebnice, jakou jest divadlo, vystavuje se na oči všem, takže překonává i mrzkost nevěstek; jest otázka, kterak možno připustiti, aby se smilnilo a cizoložilo očima. Odtud jedna mrzkost kupí se na druhou, stejně hodnou: člověk, polámaný na všech údech, zde opět muž nad ženskou změkčilost rozmařilý, jenž umí

místo hubou rozvazovati rukama; tu zase k vůli komusi, nevím, zda k vůli muži, nebo ženě, pozdvihne se celá obec, aby se odtancovávaly báchorkovité starověku chlípnosti. Takto se miluje, co není dovoleno, ba i to, co věky skryly, na paměť očím znovu se uvádí; chlípnosti nestačí, svých přítomných užívati špatností, ale chce si ještě přivlastnit a divadlem osvojiti to, v čem byl pobloudil věk minulý. Není dovoleno věřícímu křesťanu, súčastňovati se divadel, já řku, naprosto není dovoleno; ani takových, které pro zábavu uší ke všem všudy Řecko vysílá, vystrojivši je svým marným uměním: jeden z nich troubou nápodobí drsnou vřavu válečnou, druhý, foukaje do píšťaly, vyluzuje zvuky smuteční: třetí zase s kůry a člověka zpěvným hlasem závodě, dechem svým, jejž byl z horních útrob úsilovně vyčerpal, dírky svého nástro-

je dle melodie ohmatávaje, brzy plným proudem ho vylévaje, a brzy uvnitř ho tlumě a potlačuje, brzy opět jistými otvory ho vypouštěje a do povětří vychrluje, též i v trylky zvuk lámaje, prsty mluviti se lopotí, nepovděčen umělci, jenž jazyk dal. Co bych měl říci o komických a neužitečných zápletkách? Co o oněch velikých nesmyslech a ztřeštěnostech, tragikou nazývaných? Co o tětivách za křiku spouštěných? Na tyto hry, i kdyby nebyly zasvěceny modlám, křesťané věrní choditi a dívati se by neměli; neb i když by neobsahovaly zločinu, obsahují v sobě i největší i málo přiměřenou věřícím jalovost: neb ono druhé bláznovství jest tahanice, patrně příslušná, aby docílilo se výprasku; a vítězstvím nad vítězství jest, když někdo přes obvyklou míru lidského břicha dovedl míti hlad — pod titulem koruny žroutské hanebný trh; fackám

nešťastný obličej se pronajímá, aby nešťastnější drštka se nakrmila. Jak hnusny mimo to jsou tyto závody! muž pod mužem leží a jeden druhého nestoudným objetím ovíjí. Při takovém zápasu státi (uvidíš, kdo zvítězí), a stud jest udolán. Hleď, jeden nahý poskakuje, druhý kotouč kovový s napjetím sil do vzduchu metá, toť jest sláva bláznovství: konečně odstraň diváka, a zůstane ti prázdnota. Vystříhati se mají, jak už často jsme řekli, křesťané věrní těchto tak jalových, tak záhubných, tak svatokrádežných divadel: i oči naše, i uši dlužno chrániti. Ani se nenadáme, a zdomácníme v tomto, o němž slyšíme, zločinu. Neb jelikož mysl lidská k neřestem sama tíhne, co si počne, bude-li míti příklady těla rázu oplzlého? Když se hroutí sama sebou: co učiní, jestli se o ni narazí? Odvolávati třeba jest ducha od věcí těchto. Má křesťan divadla lepší, chce-li; má

pravé a zdravé rozkoše, jestliže se u-
sebéře: a, abych pominul oněch, na
které ještě nazírati nemůže, má tuto
světa krásu, na tu ať patří, té ať se po-
divuje: východ slunce ať pozoruje,
potom západ, střídavě dni a noci vy-
volávající, kotouč měsíce, časů běh
přírostky svými a úbytky vyznačují-
cí; hvězd třpytných chórovody,
z nejvyšší výsosti a za nejprudšího
pohybu zářící; celého roku střída-
vě části rozdělené, ba i dni s noce-
mi na lhůty hodinové rozčleněné; a
spoustu země, vyváženou s horami,
i proudy řek s jejich prameny; roz-
pjatý oceán s jeho vlnobitím a po-
břežími: jenž při tom se sebou záro-
veň trvá v nejpřesnější shodě a ve
svazcích svornosti; mezi nebem a ze-
mí prostírající se ovzduší, jež prolí-
navostí svou všechno oživuje, tu de-
ště, srazivši se v mraky, chrlí, tu o-
pět, zředivši se, jasnost propouští; a
ve všem tom obyvatelstvo příslušné,

v povětří ptáka, ve vodách rybu a na zemi člověka. Já řku tato a jiná díla Boží buďtež věřícímu křešťanu divadlem. Které divadlo rukama lidskýma zbudované dílům těmto se kdy vyrovná? I kdyby vystavěno bylo z veliké spousty balvanů, jsou to drobty ze škraloupu hor; a kdyby střechy jeho i zlatem se svítily, budou překonány září hvězd: nikdy se nebude podivovati dílům lidským, kdokoliv se pozná synem Božím. — Svrhuje se s vrcholu urozenosti své, kdo se může diviti něčemu po Bohu. Písmům, řku, Svatým věnujž se křesťan věřící; tam nalezne divadla víře rovnohodná. Uvidí Boha, kterak zakládá svůj svět, a kterak s ostatním živočišstvem člověka onu podivuhodnou stavbu a lepší tvoří: uzří svět v jeho provinách: spravedlivá ztroskotání, zbožných odměny, bezbožníků tresty; moře národu vysušená; a ze skály opět národu moře podá-

vaná: uzří s nebe sestupující žně, nikoli ze stodol: spatří, kterak řeky, zarazivše šiky svých vod, dopřávají přechodu suchého: uvidí v některých víru s ohněm zápolící; náboženstvím přemožené šelmy, a ochočené: uzří též duše i ze smrti nazpět povolané: ba nazírati bude i na znovuoživená zázračně, z hrobu vstávající těla zesnulých: a v tom všem ještě větší naskytne se mu podívaná, an onoho ďábla, jenž celý byl přemohl svět, uvidí ležeti pod nohama Kristovýma. Kterak jest krásné, ó bratří, toto divadlo! kterak jest příjemné! jak potřebné!: pohlížeti ustavičně na svou naději a oči otvírati na svou spásu. Toť jest divadlo, které lze viděti i po ztrátě zraku; toť jest divadlo, které nedává praetor, aneb konsul, nýbrž ten, jenž jest sám a přede vším, a nade vše, ba z něhož vše, Otec Pána našeho Ježíše Krista, jemuž chvála a čest na věky věkův. Amen.

SVATÝ CYPRIAN (Cyprianus Thascius Caecilius), mučedník, biskup kartaginský a církevní otec narodil se na počátku III. století z pohanských rodičů v západní Africe, oddal se studiu literatury a filosofie a proslul jako učitel řečnictví v Kartagině. Přičiněním kněze Caecilia stal se křesťanem asi roku 246. Protože pohané jemu i církvi utrhali, nemeškal spisem „*De idolorum vanitate*" hájiti křesťanství, dokazuje, že poklad nauky a milosti Kristem sdílený poskytuje člověku, čeho pohanství dáti nemůže, to jest dokonalé uspokojení ducha i srdce. Přijat byv do stavu duchovního, vynikal nad jiné zbožností a horlivostí. Roku 248. nebo 249. zvolen byl za biskupa kartaginského proti hlasům pěti kněží. Hned potom konal první synodu (církevní sněm). Za pronásledování způsobeného Deciem r. 250 vyhledal úkryt, chtěje se zachovati svému stádu, o něž nepřestal míti péči, spravuje je svými důvěrníky z počtu duchovenstva a svými listy. Tak vypravil do Kartaginy dva biskupy a dva kněze, aby podělili chudé almužnami. Avšak proti poslům a jejich úkolu brojil jáhen Felicissimus. Na zprávu o tom Cyprian vyslovil klatbu nad Felicissimem. Ozvaly se hlasy nespokojenců, jež Felicissimus s 5 kněžími svrchu zmíněnými již prve k odporu proti biskupovi podněcoval, jednak křesťanů, kteří v pronásledování

dali se zastrašiti mukami a ve víře padli, jednak věřících, kteří strpěli muky a potom listy svými přimlouvali se u Cypriana, aby přijal do církve padlé, neukládaje jim tuhého pokání, ale v tom byli od něho oslyšeni. Protože napomínky z dálky neprospěly, Cyprian vrátil se do města a konal druhou synodu r. 251, vyloživ napřed ve spise „*De lapsis*" (o padlých), jak rozdílna jest trestnost padlých a proč nelze jim všem stejně promíjeti. Když pak neutuchaly stížnosti na jeho přísnost, konal v květnu r. 252 třetí synodu, na níž stalo se usnesení, aby vzhledem k pronásledování již zase hrozícímu padlí, kteří projevují lítost, byli přijati mezi ostatní věřící.

Za moru, jenž v tom létě řádil v jeho diecézi, sepsal znamenité úvahy „*De mortalitate*" (o smrtelnosti). Jak byl jeho prací posílen křesťanský duch věřících, možno posouditi z toho, že za pronásledování, k němuž dali rozkaz císařové Gallus a Volusian, nebylo v Kartagině a vůkol ani jednoho odpadlíka.

V těžké postavení uvedla Cypriana jeho příchylnost k názoru Tertullianovu, že nemá platnosti křest udělený kacířem, a snaha zachovati usnesení synody kartaginské z r. 220, aby byli znova křtěni kacíři vracející se do církve. O té věci konal tři synody v letech 255—256 a odpíral papeži Štěpánovi I., jehož výrok zněl, aby nic nového se nezavá-

dělo, ale jen tradice se zachovávala, podle níž jest na kacíře, vrací-li se do církve, složiti ruce k pokání. Zlý účinek sporu napraven byl teprve za papeže Sixta II., kdy spojení církve africké s církví římskou se obnovilo.

V pronásledování Valeriánském r. 257 Cyprian nehledal již úkrytu, ale zatouživ po slávě mučednické, chtěl Kristu podati poslední důkaz své lásky a stádu svému ukázati se pastýřem neohroženým. Byv zavlečen do vyhnanství, vrátil se do Kartaginy a padl znova v ruce stihatelův. Ochotně a radostně vyznal prokonsulovi, že jest křesťanem, ano biskupem. Když mu ohlásili rozsudek: Thascius Cyprianus budiž odpraven mečem, odpověděl Amen. Mučednická smrt jeho slaví se 14. září.

Kromě spisů již prve zmíněných, napsal svatý Cyprian ještě tato díla: „*De gratia Dei*" (o duševním obrodu světcově a o stavu tehdejšího pohanstva), „*Liber ad Demetrianum*" (že křesťané nejsou vinni obecnými nehodami), „*Testimonia adversus Judaeos*". Ráz dílem naučný, dílem rozjímavý mají kratší jeho díla: „*De catholicae ecclesiae unitate*", „*De habitu virginum*", „*De oratione Dominica*", „*De opere et eleemosynis*", „*De bono patientiae*", „*De zelo et livore*", „*De exhortatione martyrii*". Listů světcových počítá se 81, některé však od něho nepocházejí. Spisy jeho

k vydání připravil Štěpán Baluze († 1718), jehož práci doplnil a uveřejnil Prudenc Maran z kongregace sv. Maura: „S. Caecilii Cypriani Episc. Carthag. et martyris opera“ (Paříž 1726). Novější příruční vydání obstaral Hartel (Vídeň 1868—1871). Nejstarší životopis sv. Cypriana je z péra jeho jáhna Pontia. (Český slovník bohovědný). O umučení sv. Cypriana viz Boninus Mombritius „Sanctuarium“, tom. I. pag. 351—352 (Paříž 1910) a Paul Monceaux: Examen critique des documents relatifs au martyre de saint Cyprien (Revue archéologique, 3e série, tom. XXXVIII, 1901, pp. 249 et seqq.).

Ze spisů sv. Cypriana do *češtiny* bylo dosud přeloženo:

Dr. Jan Nep. Stárek: Svatého Th. Caecilia Cypriana, biskupa karthaginského a Mučedníka, Věk a Spisy vybrané. Praha 1844.

Týž: Sv. Cyprian, biskup karth. v dějích svého věku velice účinný (Časopis katolického duchovenstva 1842).

Dr. Ant. Lenz: Cyprianův spis »De unitate ecclesiae« (Časopis katol. duch. 1866).

Sv. Cyprian »O jednotě církve«. Z latinského jazyka podle vircburského vydání přeložil Dr. Jan Nep. Stárek (Časopis katolického duchovenstva 1835).

Sv. Cyprian »Kniha o jednotě církve«. Z latinského přeložil J. N. F. Desolda. (Blahoslav XX. 1870, 438.)

Anonym: Staré pravdy proti novým klamům (Ze spisu sv. Cypriana o

jednotě církve. Blahoslav V. 1851, 76).

Sv. Cyprian, Spis o padlých. Přeložil J. N. Stárek; časopis katol. duch. 1841, 406.

Sv. Cyprian: »Kniha, v které se vypisuje pravý a gruntovní výklad na nejsvětější modlitbu Páně. Od Viktora ze Všehrd přeložená a léta 1501 ponejprv a nyní pak poznovu vydaná od knížecí arcibiskupské Pražské konsistoře. V Praze 1828 (II. příd. k ČKD).

Sv. Cyprian: »Kniha o modlitbě Páně.« Překlad dle Innšbruckého vydání od Dra H. Hurtera T. J. Přeložil anonym. (Blahosl. XLIII. 1893, 135).

Sv. Cypriana kniha, kterou psal k Donátovi, O potupení světa. Od Viktorina ze Všehrd přeložená a l. 1501 ponejprv a nyní pak znovu vydaná od knížecí arcibiskup. Pražské

konsistoře. V Praze 1828 (II. příd. k ČKD).

Sv. Cypriana Spis o kázni panenské. Z lat. podle vircburského vydání přel. J. N. Stárek. ČKD 1838, 29.

Sv. Cypriana Spis o žárlivosti a závisti. Přel. J. N. Stárek. ČKD 1841, 579.

Sv. Cyprian, O divadlech. Z latiny přeložil Jakub Deml. »Studium« svazek 27, Stará Říše na Moravě 1910.

SVATÉHO CYPRIANA O DIVADLECH
Z LATINY PŘELOŽIL JAKUB DEML.
VYDALA PAVLA KYTLICOVÁ
V TASOVĚ NA MORAVĚ.
VYTISKL V 500 EX.
JAN MUCHA VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ
V MĚSÍCI DUBNU LÉTA PÁNĚ 1927